

Intervju med Margit Andersson

MALIN BOHM

Det är en kväll i januari, snön viner utanför bilfönstret, jag är på väg hem till Margit Andersson i Kulåra. Det är 50 års åldersskillnad mellan mig och Margit, men ändå känns det helt naturligt för oss att umgås. Margit är som en flicka med glitter i ögonen samtidigt som hon är en av de klokaste personerna jag känner. Nu har jag kommit hem till Margit för att prata om folkdräkt, kulturhistoria och om uppväxten på Sollerön. Vi börjar från början, med uppväxten i Kulåra.

– Jag är född i Kulåra, berättar Margit, i granngården här. Båda mina föräldrar kom från Kulåra. Min mor Bond Lina var född i gården närmast här uppe och min far hette Håll Anders. Han kallades Ryss Anders och var född i gården söderut, så jag är verkligen från Kulåra. Min far började bygga sin gård 1920 och sedan har jag hamnat i gården på andra sidan diket. Hit kom jag då efter en utflykt; jag bodde i Stockholm mellan 1969 och 1981 tror jag. Där hittade jag en Stockholmare, och så tog jag med honom hit och här är vi nu. Jag är jätteglad att jag har fått växa upp här, fortsätter Margit. Jag minns inte att jag har haft långsamt en enda

Kulåra. Foto: Torbjörn Nääs

dag i mitt liv, inte ens när jag var liten. Jag hade lekkamrater, först och främst Åll Stig som bodde i granngården. Vi var jämgamla och vi var alltid tillsammans. Här kände jag mig trygg. Här kunde man gå in i precis vilken gård som helst och sätta sig en liten stund och se vad de höll på med. Vi sprang till och med och lekte i grannarnas uthus och på höskullarna. Margit skrattar och säger:

– Ja, det var en trygg miljö, och så har vi ju sjön här precis intill och det var världens bästa lekplats förstås, både vinter och sommar. Jag är glad att jag har fått komma hit igen.

– Dina föräldrar, vad livnärde de sig på?

– De var bönder, småbönder som odlade mycket. Min far byggde upp sin gård från början själv. Han hade häst och var i skogen på vintrarna förstås, som alla andra. Min mor var väldigt intresserad av att odla, lite extra intresserad, mer än kvinnfolken runtomkring. Det är speciellt min bror som fört det intresset vidare. Han har verkligen gått in från allra första början för att odla ekologiskt. Det ordet fanns faktiskt knappast när han började, det skulle inte vara någon konstgödsel eller besprutning. Mina föräldrar hade kor och hästar, så de fick gödsel från dem. Det har aldrig varit

fråga om några extra tillsatser på något vis. Jättemycket morötter odlade vi. Det tyckte i alla fall jag när jag var liten, för jag skulle ju vara med och rensa och gallra. Och där låg jag och kröp i de oändliga morotsraderna medan alla kompisar cyklade förbi. Jag hörde hur de skrek och skrattade nere vid sjön. Det är klart att jag kunde ha smittit iväg innan raden var klar men det var ett jobb.

– Upplevde du att ni var fattiga?

– Nej, men vi var inte rika. Man såg lite fint folk ibland, det var ju en del turister på ön.

– Var det bara turisterna som var fint folk?

– Ja, man tyckte det. De var i alla fall söndagsklädda mitt på vardagen.

– Du hade en bror, hade du några fler syskon?

– Jag hade två äldre systrar också. Den äldsta var femton år äldre och nästa var tretton år äldre än jag. Den ena flyttade till Borlänge och gifte sig där, den andra kom så småningom till Stockholm.

Men de kom ju hem, fina damer med handväskor och doftade puder och så där. Det var ett äventyr när de kom hem och hälsade på förstås, för en liten syster som gick klädd i overall och keps för att vara så lik Åll Stig som möjligt.

Sollerön som Margit berättar om skiljer sig en del från den ö som är idag, tänker jag. En ö där de flesta var småbönder och jobbade i skogen. En ö där alla pratade soldmål. Det var så nyss, men känns ändå väldigt avlägset.

Jag frågar Margit om vad hon tror om soldmålets framtid.

– Inte vet jag, säger Margit försiktigt, man får vara glad om några familjer försöker lära sina barn lite grann. Det är inte alls

Margit. Foto: Håll Gustav Nilsson

som det var när jag växte upp. Soldmålet var modersmålet. Då fick man försöka lära sig svenska istället. Förr hörde man ju bara svenska på radion och turister som *svänskät*. Jag gjorde en lång sväng när jag mötte någon sådan där »turisttant« och tänkte "oj, nu kommer hon att börja prata med mig". Att råka blanda ihop svenska och soldmål, det var pinsamt. Det kallas *å bukksvänsk*. Jag hade en önskan när jag var liten att jag skulle kunna prata som de som hyrde fåbodstugan i Mångberg. De hade barn och jag lärde mig svenska av dem. Jag tänkte för mig själv att jag skulle kunna härma dem, men det vågade jag inte ifall det skulle bli någonting mitt emellan. Det var väl kanske som nu för tiden när nästan alla ungar kan prata engelska. Jag kommer ihåg när min äldre syster, som bodde i Stockholm, var hemma här och jag berättade att jag måste iväg för att jag skulle ha en kurs i soldmål. "Kurs i Soldmål!? *Sa ä va nödigt ä*" tyckte hon så där spontant, hon trodde väl aldrig att det skulle försvinna.

Margit har gjort Sollerön en stor välgärning, vad gäller sollerömålet, genom ordboken som hon skrivit tillsammans med Suzanne Danielsson. Hon har även kartlagt bomärkena på ön, Gesunda och Ryssa. Det märks att hon verkligen brinner för öns kulturhistoria och vi har ett favoritämne gemensamt, nämligen folkdräkten. Jag börjar tänka på hur jag och Margit träffades. Det var för sju år sedan, när jag skulle skriva en uppsats om skördedräkten. Margit kom kånkandes med en massa pärmar med bilder på dräktdelar och där och då uppenbarade det sig för mig att det fanns en stor samling med äldre dräktdelar på ön. Dräktdelar som skiljer sig från hur dräkten ser ut idag. Margit hittade den här samlingen på 1980-talet. Jag ber henne berätta om det.

– Jag har alltid varit intresserad av kulturhistoria. Folk här i Kulåra har haft koll på gamla tider och berättat, om man som jag var lite nyfiken. När jag flyttade hem från Stockholm på 1980-talet, hamnade jag på hembygdsgården. Där snokade jag runt lite och när jag tittade uppe på loftet fick jag se kläder – gamla kläder. Efter att ha undersökt dem lite närmare, kunde jag se att det var

dräktdelar, men jag kunde konstatera att de inte alls såg ut som den dräkt jag har. Ja, jag blev nyfiken och lite betänksam eftersom jag insåg att det var inte rätta platsen att förvara de där kläderna på. Det var ju bara ett vanligt oeldat loft, det var säkert fuktigt på vintern och det var dammigt och det var spindelnät överallt. Jag kände till några lite äldre kvinnor som var intresserade av dräkten, så jag kontaktade dem och vi samlades en fin sommardag och tog ut alla plaggen på gården för vädring. Det var då jag såg hur otroligt mycket plagg det fanns däruppe.

Plaggen som Margit berättar om utgör nu större delen av det som är »Sollerö Textilsamling«. Plaggen har varit med om ett och annat äventyr. Bland annat fanns de i kommunalhuset när delar av huset brann. Lyckligtvis klarade plaggen sig. Margit och jag har båda varit engagerade i uppbyggnaden av det museum som textilsamlingen nu är. Där, bland de gamla plaggen, trivs vi som bäst och just nu håller vi på att digitalisera samlingen. Kanske borde det egentligen kallas för en textilskatt, för det är just vad det är, många av plaggen är väldigt gamla och helt unika. Vi är båda överens i vår önskan att samlingen får vara kvar på Sollerön för alltid. Det är vårt kulturarv och vi har ett ansvar att förvalta det för

Textilsamlingen. Foto: Lina Nääs

Textilsamlingen. Foto: Lina Nääs

framtiden. Vi enas om att det känns väldigt tryggt att vara bland allt det där gamla. Plaggen har massor att berätta, även om personerna som burit plaggen är döda. Margit säger att det känns som att komma in i en gammal fåbodstuga att gå ner i textilsamlingen. Jag frågar Margit om hennes förhållande till dräkten.

– Ja, det är de finaste plaggen jag har, mina finkläder. Jag har vuxit upp med dräkten. Min mor klädde sig gärna i sin dräkt. Hon använde aldrig halskläde utan hon hade alltid sjal. Hon ägde aldrig någon vittröja, men däremot tyckte hon om att bära sin gröntröja. Hon använde dräkten ofta, till exempel om det var någon födelsedag. Kanske inte varje födelsedag, men när någon fyllde jämt – då mitt på en vardag kunde hon ta på sig dräkten. Vid sådana tillfällen använde hon alltid *blåmagdi*. Jag skulle kanske tänkt så här "jag tar *grönmagdi*", men hon tog den blå.

Den använde hon till de där tillfällena då det inte var så särskilt, men hon ville klä sig fin. Så var det, det har jag växt upp med, så dräkten är lite förmer än de andra kläderna.

– När använder du själv dräkten?

– Nu har jag inte den så ofta som jag hade förut då var jag kyrkvärd, då hade jag dräkten de flesta söndagar. När det är julotta vill jag ha den på mig, om jag orkar upp. På begravning om det är någon som är lite närstående – det är givet! Kanske använder jag den mer på sommaren än på vintern.

Jag frågar om hur hon tänker kring dräkten som den ser ut idag om hon jämför med den dräkt som finns i textilsamlingen.

– Egentligen kan man tycka att det är lite tråkigt att det är så bestämt hur den ska se ut nu för tiden. Jag tror att folk har haft fantasi förr också. Det måste ha funnits de som vågade sticka ut. Jag tror att de fick ta vad de hade när de skulle väva, så det blev lite olika randningar och varianter. Det var deras kläder, de hade inget annat.

Avslutningsvis frågar jag Margit vad hon tror om dräkts framtid. Hon svarar bestämt att hon tror att dräkten har en framtid, att den har en funktion som högtidsplagg. Den kan användas i alla möjliga sammanhang – i glädje och sorg.

När jag åker från Margit är jag både glad och ledsen. Glad över att hon finns och över allt hon har att berätta, över att hon vill berätta. Samtidigt känner jag att det är som att glimta in i en värld som inte längre finns och som aldrig kommer att finnas igen. Utvecklingen har gått fort de senaste hundra åren, kanske för fort, samtidigt så måste även Sollerön få förändras. Jag hoppas att både dräkten och soldmålet får hänga med ett bra tag till men också följa med i utvecklingen. När det känns som att världen rullar på för fort, då kan det vara skönt att gå till textilsamlingen och låta tiden stå still en liten stund.

Malin Bohm